

Міністерство освіти і науки України
Національний університет водного господарства та
природокористування
Кафедра охорони праці та безпеки життєдіяльності

03-10-154М

**МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
до проведення практичних занять та
виконання самостійної роботи
з навчальної дисципліни
«ВСТУП ДО СПЕЦІАЛЬНОСТІ»**

*для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
за освітньо-професійною програмою «Охорона праці»
спеціальності 263 «Цивільна безпека»
усіх форм навчання*

Рекомендовано науково-
методичною радою з якості
ННІ будівництва, архітектури
та дизайну
Протокол № 6 від 17.02.2026

Рівне – 2026

Методичні вказівки до проведення практичних занять та виконання самостійної роботи з навчальної дисципліни «Вступ до спеціальності» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за освітньо-професійною програмою «Охорона праці» спеціальності J4 «Охорона праці» усіх форм навчання. [Електронне видання] / Г.І. Туровська. Рівне: НУВГП, 2026. 15 с.

Укладач: Г.І. Туровська, к.т.н., доцент кафедри охорони праці та безпеки життєдіяльності.

Відповідальний за випуск – О.М. Кухнюк, к.т.н., доцент, завідувач кафедри охорони праці та безпеки життєдіяльності.

Керівник групи забезпечення
спеціальності

Т.О. Поліщук-Герасимчук

© Туровська Г.І., 2026
© Національний університет
водного господарства та
природокористування, 2026

ЗМІСТ

Вступ.....	4
1. Рекомендації до вивчення навчальної дисципліни.....	5
2. Практичні роботи.....	5
2.1. Плани практичних занять.....	5
3. Самостійна робота.....	9
Питання гарантованого рівня знань.....	11
Рекомендована література.....	14

ВСТУП

У реалізації державної політики щодо поліпшення умов і охорони праці, запобігання нещасним випадкам і професійним захворюванням особливу роль відіграє охорона праці як «система, яка спрямовує свої зусилля на забезпечення належного рівня безпеки праці й виробничого середовища для збереження життя, здоров'я і працездатності людини у процесі трудової діяльності». Актуальним на сьогодні є змінити ставлення до проблем, пов'язаних з безпекою праці, як роботодавця, так і працівника, підвищити рівень освіти посадових осіб і спеціалістів з питань охорони праці. Освіта призначена забезпечити майбутнього фахівця знаннями, вміннями й навичками безпечної професійної діяльності.

Навчальна дисципліна «Вступ до спеціальності» передує циклу навчальних дисциплін з охорони праці з метою розгляду основних засад державної політики та законодавчого регулювання питань з охорони праці, розуміння забезпечення системи безпеки в Україні та знання загальних засад підготовки фахівців з охорони праці.

Головним завданням навчальної дисципліни є розширення світогляду здобувачів щодо питань охорони праці, вивчення факторів виробничого середовища і трудового процесу, ознайомлення з новітніми методами та засобами захисту працівників під час роботи на виробництві та формування відповідальності за колективну та власну безпеку.

Вивчення навчальної дисципліни, в тому числі практичної складової, надасть можливість здобувачам оволодіти відповідними результатами навчання та загальними і фаховими компетентностями згідно з освітньою програмою «Охорона праці» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за спеціальністю J4 «Охорона праці».

1. РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Методичні вказівки розроблені для здобувачів освіти першого (бакалаврського) рівня» за спеціальністю J4 «Охорона праці» з метою допомогти їм у підготовці до практичних занять та виконанні звіту з самостійної роботи за відповідними темами навчальної дисципліни «Вступ до спеціальності». Для опрацювання наведено плани практичних занять, завдання з самостійної роботи, рекомендований список літератури та відповідні інформаційні джерела. Належне оволодіння навчальним матеріалом, своєчасна підготовка до практичних занять та написання звіту з самостійної роботи надасть можливість краще засвоїти матеріал і підготуватися до складання модульних контролів знань як форми проміжного оцінювання засвоєння здобувачем навчального матеріалу за окремим змістовим модулем.

Оцінювання знань здійснюється за 100-бальною шкалою за результатами поточного контролю відповідно до [«Системи оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти»](#).

2. ПРАКТИЧНІ РОБОТИ

Метою практичних робіт є поточна перевірка рівня засвоєння здобувачами вищої освіти навчального матеріалу з найважливіших тем навчальної дисципліни «Вступ до спеціальності».

2.1. Плани практичних занять

Змістовий модуль 1. Основні засади державної політики та законодавче регулювання питань з охорони праці

Тема 1. Вступ до спеціальності – важлива навчальна дисципліна циклу фахової підготовки

План заняття:

1. Ознайомлення з навчальною дисципліною у розрізі освітньої програми «Охорона праці».
2. Мета та завдання навчальної дисципліни.
3. Навчально-методичне забезпеченням освітньої компоненти та критерії оцінювання.

Рекомендований ресурс: <https://surl.li/noyfaq>

Тема 2. Загальні питання охорони праці

План заняття:

1. Сучасний стан охорони праці в Україні та в світовій економіці.
2. Основні терміни та визначення в галузі охорони праці.
3. Класифікація шкідливих і небезпечних виробничих чинників.

Рекомендована література [1, 3, 4, 9, 12, 13, 25].

Тема 3. Законодавча основа Євросоюзу з питань охорони праці

План заняття:

1. Поняття соціального партнерства та його суб'єкти.
2. Соціальна відповідальність в трудових відносинах та охороні праці.
3. Зобов'язання організації у сфері охорони праці.
4. Впровадження заходів соціальної відповідальності.

Рекомендована література [3, 4, 10, 14, 24, 25].

Тема 4. Оцінка ризиків на підприємстві

План заняття:

1. Виробничий (професійний) ризик.
2. Ризик-орієнтований підхід в сфері безпеки.
3. Управління ризиками. Міжнародний стандарт ISO 31000:2009.
4. П'ятикрокова система оцінки професійних ризиків.

Рекомендована література [2, 3, 11, 12, 25].

Тема 5. Порядок розробки інструкцій з охорони праці

План заняття:

1. Ознайомлення з «Типовим положенням про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці».
2. Ознайомлення з «Положенням про розробку інструкцій з охорони праці».
3. Вивчення методики складання інструкцій з охорони праці для працівників відповідних професій або виконавців відповідних робіт на підприємстві.

Рекомендована література [1, 4, 9, 15, 20].

Тема 6. Поняття травматизму як явища

План заняття:

1. Особистість та її безпека.
2. Види травматичних ушкоджень в умовах професійної діяльності.
3. Причини нещасних випадків та їх профілактика.
4. Соціальний захист потерпілих в умовах сучасного промислового виробництва.
5. Вирішення ситуаційних завдань.

Рекомендована література [1, 2, 3, 9, 26].

Тема 7. Розслідування нещасних випадків і професійних захворювань

План заняття:

1. Звітність та інформація про нещасні випадки та професійні захворювання, аналіз їх причин.
2. Особливості розслідування та обліку нещасних випадків невиробничого характеру.
3. Особливості розслідування та обліку нещасних випадків виробничого характеру.
4. Основні заходи щодо запобігання травмам і професійним захворюванням.
5. Вирішення ситуаційних завдань.

Рекомендована література [3, 4, 9, 17, 18, 21, 22, 25, 26].

Тема 8. Оцінка стану виробничого середовища

План заняття:

1. Поняття виробничого середовища.
2. Виробниче середовище і його вплив на здоров'я і працездатність людини.
3. Чинники, що визначають санітарно-гігієнічні умови праці.
4. Оцінка виробничого середовища за відповідними характеристиками.
5. Вирішення ситуаційних завдань.

Рекомендована література [1, 3, 9, 13, 19].

Тема 9. Загальні підходи до забезпечення безпечних і здорових умов праці та їх оцінки

План заняття:

1. Організація праці на робочому місці.
2. Оцінка робочого місця з урахуванням впливу чинників виробничого середовища на людину. Методи профілактики.
3. Атестація робочих місць за умовами праці. Карта умов праці.
4. Оцінка технічного та організаційного рівня робочого місця.

Рекомендована література [1, 3, 7, 23, 25].

Тема 10. Забезпечення техногенної безпеки на підприємстві

План заняття:

1. Уражальна дія пожежі та вибуху.
2. Вибухопожежна небезпека будинків і приміщень.
3. Забезпечення техногенної безпеки суб'єктами господарювання.
4. Шляхи підвищення стійкості об'єктів господарювання.

Рекомендована література [3, 5, 8, 9, 13, 16].

Тема 11. Загальні закономірності становлення професіонала

План заняття:

1. Поняття професії як виду трудової діяльності.
2. Опис професійної діяльності.
3. Модель фахівця (основні компоненти і компетенції).
4. Основні вимоги, що ставляться до особистісних, ділових і професійних якостей фахівця з охорони праці.

Рекомендована література [1].

3. САМОСТІЙНА РОБОТА

Однією з важливих вимог при підготовці майбутнього фахівця з охорони праці є набуття навичок і здатності самостійного поглибленого придбання знань і умінь, необхідних для вирішення питань безпеки промислового виробництва та охорони праці під час подальшої професійної діяльності.

Самостійна робота є невід'ємною складовою освітнього процесу, яка спрямована на формування самостійності майбутнього фахівця, уміння здійснювати самостійний пошук, системний аналіз і узагальнення інформації та підготовку до самостійного вирішення питань охорони праці у виробничій діяльності.

Підсумком самостійної роботи над вивченням навчальної дисципліни є складання письмового звіту за питаннями, поданими в табл. 1.

Таблиця 1

Завдання для самостійної роботи

№ зп	Тема самостійної роботи	Питання для опрацювання за темами
1.	Основні етапи розвитку охорони праці та її сучасний стан	Досвід європейських країн у сфері охорони праці
2.	Охорона праці - важлива складова соціальної політики Європейського Союзу	Міжнародні документи, що визначають права людей на безпечні та здорові умови праці
3.	Правове та нормативне регулювання охорони праці щодо створення безпечних і здорових умов праці	Управління безпекою як складова якості життя людини
4.		Угоди та гарантії безпеки праці на робочому місці
5.	Аналіз та профілактика виробничого травматизму і професійних захворювань	Побутові травми та їх основні причини

6.	Проблеми фізіології та гігієни праці	Умови праці та їх вплив працездатність людини
7.	Основи пожежної профілактики на виробничих об'єктах	Дії персоналу при виникненні пожежі

Рекомендована література [1, 3, 4, 6, 9, 13, 25]

3.1. Оформлення звіту про самостійну роботу

Звіт може бути рукописним або друкованим і виконується українською мовою. Враховуючи питання академічної доброчесності, у тексті повинні бути вказані посилання на використану літературу.

На титульній сторінці звіту зазначається назва кафедри; назва звіту («Звіт з самостійної роботи з навчальної дисципліни «Вступ до спеціальності»»); прізвище та ініціали здобувача освіти, група; прізвище та ініціали викладача, який приймає роботу, посада.

Звіт включає план, основну частину, висновки (можуть бути за кожним питанням теми або загальні), список використаної літератури та, за потреби, додатки. Загальний обсяг звіту – 10-15 сторінок.

Здача звіту про самостійну роботу відбувається у терміни, спільно обумовлені викладачем і здобувачем освіти.

ПИТАННЯ ГАРАНТОВАНОГО РІВНЯ ЗНАНЬ

1. Історія становлення охорони праці.
2. Суспільство та розвиток суспільних виробничих відносин.
3. Сучасний стан охорони праці в Україні.
4. Засади державної політики України з питань охорони праці.
5. Досвід європейських країн у сфері охорони праці.
6. Система організації безпеки і гігієни праці у різних країнах світу.
7. Законодавча основа Євросоюзу з питань охорони праці.
8. Соціальна відповідальність в трудових відносинах та охорона праці.
9. Міжнародна організація праці та міжнародне співробітництво.
10. Міжнародні документи, що визначають права людей на безпечні та здорові умови праці.
11. Базові основи законодавства з охорони праці та створення безпечних для працівників умов праці.
12. Гармонізація національного законодавства з Конвенціями МОП та Директивами ЄС.
13. Впровадження принципів ризик-орієнтованого підходу в національне законодавство про охорону праці.
14. Управління безпекою як складова якості життя людини.
15. Формування державної системи гарантування прав людини на надійну безпеку.
16. Угоди та гарантії безпеки праці на робочому місці.
17. Оцінка ризиків на підприємстві.
18. Управління охороною праці.
19. Суб'єкти і об'єкти охорони праці.
20. Основні принципи організації охорони праці на виробництві.
21. Система забезпечення безпечних умов праці.
22. Принципи організації та види навчання з питань охорони праці.

23. Відповідальність за порушення законодавства про охорону праці.
24. Національна політика з безпеки та гігієни праці.
25. Модернізація політики з питань безпеки та гігієни праці.
26. Реформування системи управління охороною праці на основі ризик-орієнтованого підходу.
27. Державний контроль за дотриманням законодавства.
28. Поняття про травматизм виробничого та невиробничого характеру.
29. Виробничі та побутові травми, професійні захворювання.
30. Методи дослідження виробничого травматизму. Показники травматизму.
31. Основні заходи щодо профілактики травматизму та професійної захворюваності.
32. Соціальний захист потерпілих в умовах сучасного промислового виробництва.
33. Виробниче середовище і його вплив на людину.
34. Небезпечні та шкідливі виробничі фактори. Професійні шкідливості.
35. Умови праці та їх вплив працездатність людини.
36. Причини та чинники, що формують умови праці.
37. Аналіз умов праці за показниками виробничого середовища.
38. Поліпшення стану виробничого середовища, зменшення важкості та напруженості трудового процесу.
39. Аналіз та обґрунтування раціональних заходів і засобів поліпшення стану виробничого середовища.
40. Рішення питань безпеки в технологічній документації.
41. Визначення умов та обставин виникнення небезпечних зон.
42. Безпечність технологічних процесів і обладнання.
43. Вимоги безпеки до розміщення обладнання та утримання робочих місць.
44. Небезпеки та шкідливості основних виробничих процесів у професійної діяльності.

45. Особливості заходів електробезпеки на виробничих об'єктах.
46. Організація виконання робіт відповідно до вимог безпеки.
47. Оцінка робочого місця з урахуванням впливу чинників виробничого середовища на людину.
48. Актуальність питань пожежної безпеки.
49. Показники вибухопожежонебезпечних властивостей матеріалів і речовин.
50. Оцінка вибухопожежонебезпеки об'єкта.
51. Системи забезпечення вибухопожежної безпеки об'єкта.
52. Дії персоналу при виникненні пожежі.
53. Забезпечення та контроль стану пожежної безпеки на об'єктах.
54. Організація протипожежного захисту.
55. Забезпечення техногенної безпеки на підприємстві.
56. Система підготовки сучасного фахівців з охорони праці.
57. Поняття професії як виду трудової діяльності.
58. Освіта в інтересах сталого розвитку.
59. Основні вимоги, що ставляться до особистісних, ділових і професійних якостей фахівця з охорони праці.
60. Науковий розвиток фахівця після закінчення базового навчання в університеті.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова

1. Коржик Б.М. Конспект лекцій з курсу «Вступ до спеціальності». URL: <https://surl.li/ezcusa>
2. Березуцький В.В., Адаменко М.І. Небезпечні виробничі ризики та надійність: навч. посіб. URL: <https://surl.lu/cljpot>
3. Основи професійної безпеки та здоров'я людини: підручник / за ред. В.В. Березуцького. Х: НТУ «ХПІ», 2018. 553 с.
4. Правові основи охорони праці: навч. посіб. / Т.О. Луценко та ін. Х.: НУЦЗУ, 2023. 223 с.
5. Шляхи підвищення стійкості об'єктів господарювання. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/33758653.pdf>

Допоміжна

6. Ізуйта П.О. Досвід європейських країн у сфері охорони праці. URL: <https://surl.li/ondrwx>
7. Методичні рекомендації для проведення атестації робочих місць за умовами праці. URL: <https://cutt.ly/6GVIE5i>
8. Підвищення стійкості об'єктів господарювання в умовах надзвичайних ситуацій. URL: <https://surl.lt/mpcdqn>
9. Пожарова О.В. Охорона праці: навч. посіб. Одеса. 2022. 86 с. URL: <https://surl.li/vkiyls>

Нормативно-правова

10. Директива Ради Європейських Співтовариств 89/391/ЄЕС Ради щодо запровадження заходів заохочення поліпшення безпеки та охорони здоров'я працівників на роботі. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b23#Text
11. ДСТУ ІЕС/ISO 31010:2013. Керування ризиком. Методи загального оцінювання ризику. URL: https://zakon.isu.net.ua/sites/default/files/normdocs/iso_31010.pdf
12. ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. URL: <https://surl.lt/iedfmb>
13. Законодавство України про охорону праці. URL: <https://cutt.ly/vgoIrpX>
14. Міжнародний стандарт SA8000:2001 «Соціальна відповідальність». SAI SA8000: 2001 Social Accountability International.
15. НПАОП 0.00-4.12-05 Типове положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці. Наказ Державного комітету України з нагляду за охороною праці від

26.01.2005 № 15. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0231-05#Text>

16.Правила техногенної безпеки: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 05.11.2018 № 879. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1346-18#Text>

17.Про внесення змін до Порядку розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань та аварій на виробництві. Постанова Кабінету Міністрів України від 20 січня 2023 р. № 59. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/59-2023-%D0%BF#Text>

18.Про затвердження переліку професійних захворювань. Постанова Кабінету Міністрів України від 08.11.2000, № 1662. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1662-2000-%D0%BF#Text>

19.Про затвердження Державних санітарних норм та правил «Гігієнічна класифікація праці за показниками шкідливості та небезпечності факторів виробничого середовища, важкості та напруженості трудового процесу». Наказ МОЗ України від 08.04.2014 р. № 248. URL: <https://surl.li/qlwppc>

20.Про затвердження змін до Положення про розробку інструкцій з охорони праці. Наказ Міністерства соціальної політики України від 30.03.2017 р. № 526. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0779-17#Text>

21.Про затвердження Порядку розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань та аварій на виробництві. Постанова Кабінету Міністрів України від 17 квітня 2019 р. № 337. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/337-2019-%D0%BF#Text>

22.Про затвердження Порядку розслідування та обліку нещасних випадків не виробничого характеру. Постанова Кабінету Міністрів України від 22 березня 2001 р. № 270. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/270-2001-%D0%BF#Text>

23.Про порядок проведення атестації робочих місць за умовами праці. Постанова Кабінету Міністрів України від 01.08.1992 р., № 442. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/442-92-%D0%BF#Text>

24.Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. URL: <https://surl.li/pupvru>

Інформаційні ресурси

25.Науково-виробничий журнал «Охорона праці». URL: <https://ohoronaprac.kiev.ua/journal>

26.Травматизм. Статистика. Причини. URL: <https://cutt.ly/G>